

A Kerka-menti Tájvédelmi Körzet létesítésére irányuló védetté nyilvánítási javaslat

Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság

2021. augusztus

1. A védelemre tervezett terület elhelyezkedése és főbb jellemzői

A Kerka a Mura folyó legjelentősebb magyarországi mellékvízfolyása, a tervezett tájvédelmi körzet területe pedig a Kerka folyóval és befolyóival, a vízfolyások völgyeivel és a közvetlenül csatlakozó természetközeli fás és fátlan élőhelyegyüttesekkel együtt a Nyugat-Zalai dombvidék legkevésbé tagolt eróziós dombosági kistáját fedi le. A terület felszíni képe a zalai dombvidékre általánosságban jellemző erősen tagolt, dombvonulatokkal szabdaltságot viszonyítva szelídebb, a dombok a síkra érve lealacsonyodva simulnak a Kerka-völgy lapos térszínébe. A terület 160-300 m tengerszint feletti magasság között váltakozik. A tervezési terület 25 település területét érinti, az országos jelentőségű védett természeti területek hálózatában pedig közvetlen összeköttetést képezne az Őrségi Nemzeti Park törzsterülete és a Mura-menti Tájvédelmi Körzet között. A védelemre tervezett terület kiterjedése 7459,077 hektár (lásd a térképvázlatot).

2. A védetté nyilvánítás indoka

A Kerka folyó és mellékvizei az eltérő mértékű szabályozás ellenére a mai napig megőrizték változatos vízjárású, természetközeli élővíz jellegüket. Hidromorfológiai jellemzőiknél, természetszerű vízjárásuknál fogva befolyóikkal együtt gazdag és változatos, országos szinten is egyedülálló ökoszisztémát tartanak fenn. Ezen vizes és vízjárta élőhelyek sokfélesége, valamint a jó vízellátottságú, ártéri és dombosági fás és fátlan élőhelyek változatossága, a tájra hagyományosan jellemző kispárcellás extenzív gazdálkodási formák fennmaradása kulcsszerepet játszik a kiemelkedően magas biodiverzitás hosszú távú fennmaradásában. Bár a tervezési terület szinte egészében a Natura 2000 hálózat és a Mura-Duna-Dráva Bioszféra-rezervátum bővítési területének része, igazgatási szempontból az országos jelentőségű védettség, a Kerka-menti Tájvédelmi Körzet megvalósulása jelent biztosítékot a magas természeti értékű vízfolyások, valamint az azokat kísérő, táji léptékű fás és fátlan élőhelymozaikok természetközeli jellegének, megőrzésének, továbbá az országos viszonylatban is unikális mennyiségű védett természeti érték fennmaradásának szempontjából.

3. A védelemre tervezett terület legfontosabb táji és természeti értékei

A Kerka mente gyepes élőhelyei közül kiemelkedő jelentőséggel bírnak a mocsárrétek és láprétek. A fokozottan védett sárga sásliliom (*Hemerocallis lilio-asphodelus*) egyik legnagyobb hazai populációja él a Kerka mentén. A réteken nagy mennyiségben virít a szibériai nőszirm (*Iris sibirica*), a kígyógyökerű keserűfű (*Persicaria bistorta*), a kenyérbél-cickafark (*Achillea ptarmica*)

és a kornistárnics (*Gentiana pneumonanthe*). Értékes élőhelyek a folyót kísérő keményfás ligeterdők, melyek tavaszi aszpektusában a mocsári kockásliliomnak /kotuliliom/ (*Fritillaria meleagris*) országos jelentőségű állománya virágzik. A ligeti csillagvirág (*Scilla vindobonensis*) és a kikeleti hóvirág (*Galanthus nivalis*) a Kerka teljes szakasza mentén, a tavaszi tőzike (*Leucojum vernum*) és a kisvirágú hunyor (*Helleborus dumetorum*) lokális foltokban fordul elő. A keményfaligetek országos szinten ritka növényfaja a fiókás tyúktaréj (*Gagea spathacea*). A védelemre tervezett területen 8 védett gombafaj, 1 fokozottan védett növényfaj és 50 védett növényfaj állományai ismeretesek.

A vízfolyások védett gerinctelen fajai közül a szávai vízcicsiga (*Amphimelania holandri*), a tompa folyamkagyló (*Unio crassus*), a folyami rák (*Astacus astacus*), a gyűrűs folyami-szitakötő (*Onychogomphus forcipatus*), a kisasszony-szitakötő (*Calopteryx virgo*), a díszes légivadász (*Coenagrion ornatum*), a vörösbarna karcsúacsa (*Aeshna grandis*), a feketelábú folyami-szitakötő (*Gomphus vulgatissimus*) és a pataki pástorszitakötő (*Orthetrum brunneum*) említendő. Kiemelésre érdemes a fokozottan védett drávai tegzes (*Platyphylax frauenfeldi*) és karéliei kérész (*Eurylophella karelica*) előfordulása. Az ártéri nedves gyepek számos védett lepkefajnak adnak otthont, megtalálható itt a vérfüves rétek-hez kötődő vérfű-hangyaboglárka (*Maculinea teleius*), a sötétaljú hangyaboglárka (*Maculinea nausithous*), és a kornistárnicshoz kötődő szürkés hangyaboglárka (*Maculinea alcon*). A láprétek értékes lepkefaja a lokálisan előforduló lápi tarkalepke (*Euphydryas aurinia*). A folyót kísérő keményfás ligeterdők ritka, fokozottan védett lepkefaja az országban csak néhány helyen előforduló sápadt szemeslepke (*Lopinga achine*). Ezekhez az erdőkhez kötődik a díszes tarkalepke (*Hypodryas /Euphydryas/ maturna*), és a kis Apolló-lepke (*Parnassius mnemosyne*) is. Az erdőkben, egykori fás legelőkön többfelé lehet még méretes, lábonszáradt fákat találni, ezekben fejlődik a nagy szarvasbogár (*Lucanus cervus*), a nagy hősincér (*Cerambyx cerdo*), az orrszarvúbogár (*Oryctes nasicornis*), a kerekvállú állasbogár (*Rhysodes sulcatus*), és a skarlátbogár (*Cucujus cinnabarinus*).

A gerinces állatfajok közül a vízfolyások változatos és egyedülálló halfaunáját a következő fokozottan védett halfajok színesítik: a ritkaságszámba menő Vladykov-ingola (*Eudontomyzon vladykovi*) és magyar bucó (*Zingel zingel*), valamint a védett fűrgye cselle (*Phoxinus phoxinus*), sujtásos küsz (*Alburnoides bipunctatus*), szivárványos ökle (*Rhodeus sericeus amarus*), nyúldomolykó (*Leuciscus leuciscus*), kurta baing (*Leucaspis delineatus*), dunai küllő (*Gobio obtusirostris*), halványfoltú küllő (*Romanogobio vladykovi*), széles durbincs (*Gymnocephalus baloni*), kövicsík (*Barbatula barbatula*), vágó csík (*Cobitis taenia*), balkáni csík (*Sabanejewia balcanica*) és bolgár csík (*Sabanejewia bulgarica*). A folyó egykori kanyarulatainak lefűződésével keletkezett holtágakban, és az egykori mocsarak lecsapolása révén keletkezett csatornák fokozottan védett faja a lápi póc (*Umbra krameri*) és a védett réti csík (*Misgurnus fossilis*). A tervezési területen előforduló 14 kétéltűfaj közül kiemelendő a dunai tarajosgötte (*Triturus dobrogicus*), sárgahasú unka (*Bombina variegata*), gyepi béka (*Rana temporaria*), mocsári béka (*Rana arvalis*) előfordulása. A Kerka mente kiemelkedő herpetológiai értéke a néhány lokalitásban előkerült fokozottan védett keresztes vipera (*Vipera berus*).

A védelemre tervezett területen a közelmúltban összesen 158 madárfaj (ebből 25 fokozottan védett) került megfigyelésre, ebből 98 faj, köztük 7 fokozottan védett költ is a területen. A terület kiemelkedő madártani értékei a rétisas (*Haliaeetus albicilla*), a fekete gólya (*Ciconia nigra*) és a haris (*Crex crex*), mint költőfajok. A Kerka mentén eddig kimutatott 17 denevérfaj közül természetvédelmi szempontból kiemelkedik a fokozottan védett nyugati piszedenevér (*Barbastella barbastellus*), nagyfülű denevér (*Myotis bechsteini*) és csonkafülű denevér (*Myotis emarginatus*). A hazánkból kipusztult eurázsiai hód (*Castor fiber*) 1998-ban jelent meg ismét a

Kerka alsó szakaszán. Az azóta eltelt időszakban az állomány felszaporodott, az alkalmas élőhelyeket betöltötte. A Kerka mentén számos helyen találkozhatunk a fokozottan védett vidra (*Lutra lutra*) életnyomaival. Az utóbbi idők célzott kutatásainak köszönhetően a vadmacskát (*Felis silvestris*) több helyről sikerült kimutatni a területről. A védelemre tervezett területről összesen 303 védett és fokozottan védett faj előfordulása bizonyított.

4. Gazdálkodás, földhasználat és tulajdonviszonyok

A természetközeli élőhelyek közül a gyepek (rét, legelő) részaránya 33,3%, azaz a védelemre tervezett terület egyharmadát fedik le, míg az erdők és fásított területek némivel magasabb, 40%. A művelésből kivett területek megközelítőleg lefedik a vízfolyások, vízjárta területek, holtágak kiterjedését, részarányuk 8,3 % a védelemre tervezett területen. A természetközeli élőhelyek közé ékelődött és a szegélyeken puffterületként funkcionáló szántók a terület 18,4 %-át teszik ki.

A tulajdonviszonyokat tekintve a tervezési terület túlnyomó része (75,9 %) magántulajdonban (egyéni gazdálkodó, szövetkezet, gazdasági társaság) van. Az állami vagyonkezelésű területek részaránya 22,1 %. A két legnagyobb állami vagyonkezelő a Zalaerdő Zrt. és a Nyugat-dunántúli Vízügyi Igazgatóság. A terület fennmaradó 2 %-a önkormányzati tulajdonban van.

5. A fokozott védettségre javasolt területrészek rövid ismertetése

A tervezett tájvédelmi körzet területén fokozottan védetté nyilvánítani tervezett hét különálló terület a Kerka-mente jellegzetes ártéri élőhelyeit reprezentáló, védett természeti értékekben leggazdagabb, természetvédelmi és tájképvédelmi szempontból legértékesebb és legérzékenyebb területeit fedi le. Összkiterjedésük a védelemre tervezett területnek mindössze 3,45 %-a. Ezeknek az élőhelyeknek nagy része a hagyományos, extenzív tájhasználat során, illetve eredményeként alakult ki, ezért a természetkímélő gazdálkodás továbbra is elengedhetetlen. Az összetett ökológiai rendszerek miatt azonban speciális természetvédelmi kezeléssel biztosítható az itt előforduló védett és fokozottan védett fajok megőrzése, amely figyelembe veszi az egy területen élő fajok eltérő szaporodási időszakait, ökológiai igényeit. A Lenti-Bárszentmihályfa közigazgatási területén fekvő egykori lőtér a Mura-Duna-Dráva Bioszféra-rezervátum bővítési területének magterületbe javasolt része, így a bioszféra-rezervátum bővítésének 2021. szeptemberi hivatalos UNESCO-s kihirdetését, illetve hazai jogszabályban történő kijelölését, lehatárolását követően az 1996. évi LIII. tv. 29. § (4) bekezdése alapján a törvény erejénél fogva (is) fokozottan védett természeti területnek minősül.

A védelemre tervezett terület elhelyezkedése és határai

